

УДК 346.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.42>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ESG-СТРАТЕГІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Долгерт В.В.,

аспірант

Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Макутова

Національної академії наук України»

ORCID: 0009-0001-3792-6320

e-mail: vitalii.dolhert@gmail.com

Долгерт В.В. Окремі аспекти правового забезпечення ESG-стратегії на підприємстві.

Стаття присвячена розкриттю з правової точки зору особливостей впровадження та застосування на підприємстві ESG-стратегії за допомогою локальних актів підприємства.

Реалією сьогодення для України є вимушена необхідність жити та розвиватися під впливом факторів дестабілізуючого характеру. Загальносвітовою тенденцією, що покликана з поміж іншого протидіяти дестабілізуючим факторам є всеосяжне впровадження цілей сталого розвитку. Практичним відображенням впровадження таких цілей на рівні окремого суб'єкта господарювання є ESG-стратегія, через реалізацію якої вітчизняний суб'єкт господарювання не тільки зможе забезпечити дотримання ним відповідної політики держави, а й потенційно зможе вибудувати систему протистояння факторам дестабілізуючого характеру. Крім того, впровадження ESG-стратегії може сприяти повоєнному відновленню України.

Однією з цілей впровадження якої можливе в короткостроковій перспективі є ціль № 7 «Відновлювана енергія». Хоч і частково, але засобом для вирішення такої проблеми є декарбонізація. З метою впровадження на рівні підприємства процесів декарбонізації може бути застосована ESG-стратегія, оскільки вона містить в собі екологічну складову. Крім екологічної, ESG-стратегія також включає в себе економічну та соціальну компоненти – що відкриває можливості для впровадження через неї практично всіх цілей сталого розвитку.

Найбільш ефективною моделлю, що сприятиме оптимальному забезпеченню правового господарського порядку є запровадження ESG через поєднання елементів державного регулювання та саморегулювання, однак зважаючи на перенавантаженість державного апарату все ж вбачається доцільним здійснювати впровадження ESG на рівні окремого суб'єкта господарю-

вання шляхом використання механізмів саморегулювання.

Одним із перспективних правових засобів для впровадження та застосування ESG-стратегії на рівні окремого підприємства є локальне нормотворення. Для підприємств у яких відсутня складна організаційна структура доцільно використовувати єдиний локальний акт – положення, або цілісну політику підприємства. Для підприємств, що мають складну організаційну структуру доцільно використовувати таку правову конструкцію, як внутрішньогосподарський договір.

Ключові слова: ESG-стратегія, сталий розвиток, локальний акт, підприємство, правовий господарський порядок, декарбонізація, внутрішньогосподарський договір, повоєнне відновлення.

Dolhert V.V. Certain aspects of legal support of ESG-strategy at the enterprise.

The article is devoted to disclosing, from the legal point of view, the peculiarities of implementation and application of an ESG strategy at an enterprise through local acts of the enterprise.

Today's reality for Ukraine is the forced need to live and develop under the influence of destabilizing factors. A global trend that is designed, among other things, to counteract destabilizing factors is the comprehensive implementation of sustainable development goals. A practical reflection of the implementation of such goals at the level of an individual business entity is an ESG strategy, through the implementation of which a domestic business entity will not only be able to ensure its compliance with the relevant state policy, but will also potentially be able to build a system of counteracting destabilizing factors. In addition, the implementation of an ESG strategy can contribute to the post-war recovery of Ukraine.

One of the goals that can be implemented in the short term is Goal 7, Renewable Energy. Decarbonization is a partial means of solving

this problem. An ESG strategy can be used to implement decarbonization processes at the enterprise level, as it contains an environmental component. In addition to the environmental component, the ESG strategy also includes economic and social components, which opens up opportunities for the implementation of almost all sustainable development goals through it.

The most effective model that will contribute to the optimal provision of the legal economic order is the introduction of ESG through a combination of elements of state regulation and self-regulation, but given the overload of the state apparatus, it is still advisable to implement ESG at the level of an individual business entity through the use of self-regulation mechanisms.

One of the most promising legal means for implementing and applying an ESG strategy at the level of an individual enterprise is local rulemaking. For companies that do not have a complex organizational structure, it is advisable to use a single local act – a regulation or a comprehensive company policy. For companies with a complex organizational structure, it is advisable to use such a legal structure as an internal business agreement.

Key words: ESG-strategy, sustainable development, local act, enterprise, legal business order, decarbonization, internal business agreement, post-war recovery.

Постановка проблеми. Реалією сьогодення для України є вимушена необхідність жити та розвиватися під впливом факторів дестабілізуючого характеру. Нещодавно наша країна боролася з викликами, що були продиктовані світовою пандемією COVID-19, а вже сьогодні вона стійко протидіє країні-агресору. Крім того, вже багато років наша держава перебуває в перманентній політичній та економічній турбулентності.

Вищезазначені чинники мають вплив не тільки на загальний стан економічних процесів нашої країни, а й на економічний стан окремих суб'єктів господарювання. Зважаючи на те, що негативні наслідки такого впливу проявляються як на макроекономічному так і на мікроекономічному рівнях, то відповідно і протидіяти їм доцільно одразу на обох рівнях.

Загальносвітовою тенденцією, що покликана з поміж іншого протидіяти дестабілізуючим факторам є всеосяжне впровадження цілей сталого розвитку. В рамках обраного євроатлантичного напрямку розвитку Україна також зобов'язалася втілювати їх в життя, що знайшло своє відображення в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Практичним відображенням впровадження цілей сталого розвитку на рівні окремого суб'єкта господарювання є ESG-стратегія, яка активно

впроваджується компаніями розвинутих світових країн.

Впровадження ESG-стратегії вітчизняними суб'єктами господарювання створює для них нові можливості – це шанс отримати інвестиції, встановити стійкі господарські взаємовідносини з іноземними суб'єктами господарювання тощо. В перспективі разом із формуванням позитивної ділової репутації суб'єктів господарювання створюватиметься також і позитивний імідж нашої країни на світовій арені. Через реалізацію такої стратегії вітчизняний суб'єкт господарювання не тільки зможе забезпечити дотримання ним відповідної політики держави, а й потенційно зможе вибудувати систему протистояння факторам дестабілізуючого характеру. Крім того, впровадження ESG-стратегії може сприяти повоєнному відновленню України.

Стан опрацювання проблеми. Правові питання застосування ESG досліджені А.Є. Санченко. Використання локальних актів з правової точки зору дослідив М.П. Руденко. Правові аспекти застосування внутрішньогосподарського договору розглянуті О.А. Осінською. Також вивченням ESG присвятили свої роботи вчені економісти І.М. Кирчата, І.О. Макаренко, О.М. Шершенюк.

В той же час належної уваги науковців до дослідження питання правового забезпечення ESG-стратегії на підприємстві не простежується.

У зв'язку з вищевказаним видається **актуальним** дослідження можливостей правового забезпечення ефективного впровадження ESG-стратегії на підприємстві на основі локальних актів.

Метою цієї статті є розкриття з правової точки зору особливостей впровадження та застосування на підприємстві ESG-стратегії за допомогою локальних актів підприємства.

Виклад основного матеріалу. Ідеї сталого розвитку вже давно укорінилися в світі. Концепція, що полягає у запровадженні балансу між задоволеннями потреб сьогодення з врахуванням захисту інтересів наступних поколінь має значний потенціал та є надзвичайно привабливою.

Підхід до визначення цілей сталого розвитку є доволі широким – станом на сьогодні їх налічується 17. Безумовно, впровадження кожної з таких цілей є важливим для ефективного розвитку нашої країни, однак приймаючи до уваги виклики, які перед нами ставить сьогоднішній день, деякі з них є більш актуальними.

Звісно, нагальною потребою для України є впровадження цілі під №16 «Мир та справедливість», однак зазначена ціль є глобальною та загалом стратегічною. Допоки захисники нашої держави здійснюють дії спрямовані на її досягнення, ми маємо спрямовувати свої зусилля в напрямку цілей, впровадження яких можливе в

короткостроковій перспективі. На приклад, до таких цілей можна віднести ціль № 7 «Відновлена енергія».

Після початку широкомасштабного вторгнення стало зрозумілим, що в своєму арсеналі країна-агресор для досягнення своїх планів має не тільки снаряди та бомби, а й можливість використовувати залежність інших країн від її енергоресурсів. Поступово світове співтовариство почало протидіяти такому стану справ. Так, 18.05.2022 року Європейською комісією був представлений план REPowerEU, в якому йдеться про необхідність припинення залежності ЄС від російського викопного палива, яке використовується як економічна та політична зброя [1].

В той же час, Україна відчула на собі важливість енергетичної незалежності не тільки у зв'язку з відмовою від російських енергоресурсів, а й через те, що енергетична система нашої країни активно піддається ушкодженням у зв'язку з руйнівними наслідками застосування ракет, бомб, дронів тощо.

Загальною тенденцією останніх років стала масова закупка генераторів, як суб'єктами господарювання, так і пересічними громадянами. Однак генератори працюють на пальному, а воно, як показує досвід років війни, може стати дефіцитним в будь-яку мить. Хоч і частково, але засобом для вирішення такої проблеми є декарбонізація. Зазначений процес цілком відповідає цілям сталого розвитку та спрямований на здобуття дійсно енергетичної незалежності.

Процес декарбонізації є багатограним він може полягати і у встановленні сонячних та вітрових електростанцій, і у виготовленні та використанні біогазу, що є особливо актуальним зважаючи на розвинуте сільське господарство нашої країни.

Досліджуючи питання, що пов'язане із декарбонізацією в розрізі використання біогазу В.Г. Олюха цілком слушно зазначає, що правовими засобами, які здатні забезпечити такий процес є «фінансово-економічний план підприємства, господарсько-правові договори: на інноваційні розробки, на впровадження результатів цих розробок та з передачі відповідного обладнання у лізинг або з постачання відповідного обладнання» [2, с. 238]. Приймаючи до уваги вказане, варто також додати, що з метою впровадження на рівні підприємства процесів декарбонізації може бути застосована ESG-стратегія, оскільки вона містить в собі екологічну складову.

Крім екологічної, ESG-стратегія також включає в себе економічну та соціальну компоненти – що відкриває можливості для впровадження через неї практично всіх цілей сталого розвитку. Фактично вона є відображенням практичної частини процесу імплементації таких цілей.

Вітчизняними вченими проводяться дослідження в сферах сталого розвитку загалом та стосовно ESG зокрема, як на макро- так і на мікроекономічному рівнях.

А.Є. Санченко було обґрунтовано висновок, що «пропонування та забезпечення державою правових та інституційних основ і економічних можливостей «інклюзивного ділового партнерства» може стати новим елементом гарантій соціальних та економічних прав людини в Україні, драйвером поширення ESG-базованого відповідального господарювання в Україні відповідно до вимог ЄС та ОЕСР» [3, с. 41]. Вчена слушно вказує на можливість стимулювання впровадження ESG «з гори», але варто зазначити, що такий процес може принести чимало позитиву для суб'єктів господарювання й без додаткового заохочення, тобто шляхом запровадження його «з низу» на рівні окремого суб'єкта господарювання.

Вчені економісти І.М. Кирчата та О.М. Шершенюк відзначають, що «ESG-компоненти є ключовим інструментом управління ризиками та можливостями в рамках стратегічного розвитку підприємництва. Вони допомагають компаніям оцінювати та запобігати ризикам, що пов'язані з екологією, соціальними питаннями та управлінням, а також створити можливості для поліпшення фінансової результативності компанії. Загалом, використання ESG-компонентів є важливою складовою сталого розвитку бізнесу в сучасному світі» [4, с. 198].

В свою чергу І.О. Макаренко пише про те, що «важливість та користь для бізнес-суб'єктів від звітування про сталий розвиток пояснюється тим, що звітність ESG дає огляд економічного, екологічного та соціального впливу компаній. Враховуючи це, організація може вимірювати, розуміти та оцінювати свої майбутні результати діяльності, одночасно стаючи здатною встановлювати нові цілі та керувати змінами, необхідними для інтеграції в стійку глобальну економіку» [5, с. 89].

В іноземній літературі також відзначається важливість ESG та вказується, що це явище є основою для сталого розвитку підприємств. Його інтеграція в управління бізнесом і прийняття рішень про інвестиції стала міжнародним паспортом для підприємств, щоб практикувати сталий розвиток [6].

З огляду на викладені позиції вчених постає питання, як саме найбільш доцільно здійснювати провадження ESG – встановити імперативні норми та контролюючі механізми з боку держави, чи все ж підійти до зазначеного процесу більш м'яко та надати можливість суб'єктам господарювання самостійно визначати доцільність застосування ESG та способи його впровадження?

В.А. Устименко та Р.А. Джабраїлов слушно вказують про необхідність закріплення у ГК України принципів сталого розвитку, які у триєдиному взаємозв'язку екологічного, соціального та економічного компонентів мають справити вирішальний вплив на формування та реалізацію основних напрямів державної політики [7, с. 184].

О.М. Гончаренко визначає, що «метою саморегулювання господарської діяльності є удосконалення, спрощення організації здійснення господарської діяльності у певній сфері шляхом задіяння власних механізмів суб'єктами господарювання, їх активної поведінки з урахуванням власних інтересів» [8, с. 58]. Підтримуючи цю думку, можна також додати, що саморегулювання може здійснюватися суб'єктом господарювання ще й у ситуації, коли певна сфера діяльності не є врегульованою з боку держави, однак в силу різних обставин держава не може оперативно забезпечити впровадження відповідних регуляторних заходів.

Д.В. Задихайло стверджує, що «провідну роль у забезпеченні оптимального врахування інтересів економіки країни в цілому та її основних учасників (суб'єктів господарювання та суб'єктів організаційно-господарських повноважень, споживачів, засновників та учасників господарських організацій тощо) відіграє правовий господарський порядок» [9, с. 18].

Відповідно до ч. 1 ст. 5 ГК України, правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Звісно найбільш ефективною видається модель поєднання елементів державного регулювання та саморегулювання – це сприяло б оптимальному забезпеченню правового господарського порядку, однак в умовах постійної дії факторів дестабілізуючого характеру, коли державний апарат є перенавантаженим в процесі забезпечення життєдіяльності країни, все ж вбачається доцільним здійснювати впровадження ESG на рівні окремого суб'єкта господарювання шляхом використання механізмів саморегулювання.

Для виконання завдань даного дослідження необхідно детально зупинитися на правовому забезпеченні впровадження ESG на локальному рівні.

М.П. Руденко пише про те, що «локальне регулювання внутрішньогосподарських відносин за своєю сутністю є однією з форм саморегулю-

вання, оскільки правові норми, що містяться у локальних нормативних актах суб'єктів господарювання, приймаються самими учасниками внутрішньогосподарських відносин та поширюють свою дію на останніх» [10, с. 13].

Дійсно, локальне нормотворення як різновид механізмів саморегулювання цілком ефективно може бути застосоване для впровадження ESG-стратегії суб'єктом господарювання. Втім, варто прийняти до уваги, що підприємства не є однорідними. Так, лише з точки зору розміру доходів та кількості працівників їх можна поділити на мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства. Існують й інші критерії для класифікації підприємств. Тому постає питання про те, які ж саме локальні акти доцільно застосовувати в залежності від розміру підприємства.

Вбачається, що для забезпечення більш ефективної процедури впровадження та застосування ESG-стратегії на різних видах підприємств необхідно застосовувати різні види локальних актів. Варто зазначити, що для підприємств у яких відсутня складна організаційна структура доцільно використовувати єдиний локальний акт – положення, або цілісну політику підприємства, що будуть комплексно описувати план заходів по впровадженню цілей сталого розвитку, специфічні права та обов'язки працівників тощо.

Що стосується підприємств, які мають складну структуру і поєднують в своєму складі великі структурні підрозділи, філії, представництва, інші відокремлені підрозділи – використання ними єдиного локального акту вбачається проблематичним. Він може бути затверджений як основний локальний акт, що формуватиме стратегічні задачі по впровадженню сталого розвитку, однак в процесі здійснення операційної діяльності доцільно застосовувати інші види локальних актів.

О.А. Осінська зазначає, що «межі реалізації цифрових прав під час виконання роботи працівником у структурному підрозділі має визначатись на підставі локальних актів або ж внутрішньогосподарського договору» [11, с. 173].

Вчена цілком доречно підкреслює можливість використання такої правової конструкції, як внутрішньогосподарський договір. Бачиться, що суб'єкт господарювання, який має складну організаційну структуру та його структурні підрозділи в процесі впровадження та реалізації ESG-стратегії, використовуючи внутрішньогосподарський договір матимуть змогу погоджувати між собою права, обов'язки та взаємні зобов'язання тощо, що необхідні для забезпечення ефективності зазначеного процесу.

В той же час, на відміну від позиції, що висловлена О.А. Осінською, видається більш доцільним не проводити розмежування локально-

го акту та внутрішньогосподарського договору, як окремих самостійних правових засобів.

М.П. Руденко визначає «спеціальні ознаки локальних актів регулювання внутрішньогосподарських відносин: поєднання суб'єктів правоутворення та суб'єктів правореалізації в одній особі; обмежена сфера організаційної дії; обмежена територіальна дія; є проміжною, сполучною ланкою між правовими нормами, закладеними у господарському законодавстві, та актами реалізації норм господарського права» [10, с. 13].

Внутрішньогосподарський договір відповідає всім спеціальним ознакам локального акту, а саме:

- суб'єктом правозастосування та правотворення внутрішньогосподарського договору є підприємство, або його структурні підрозділи з відома підприємства;
- сфера організаційної дії внутрішньогосподарського договору обмежена підприємством;
- територія дії внутрішньогосподарського договору обмежена підприємством;
- внутрішньогосподарський договір є проміжною ланкою між нормами, що закладені в господарському законодавстві та юридично значимими діями підприємства щодо реалізації таких норм.

Варто зазначити, що внутрішньогосподарський договір має свої певні особливості, а саме він має притаманні лише для нього способи викладення умов та процедуру прийняття. Так, на відміну від переважної більшості локальних актів суб'єкта господарювання саме цей локальний акт має форму договору, який містить такі обов'язкові структурні елементи, як предмет, права та обов'язки сторін, строк дії тощо. Також, на відміну від інших локальних актів суб'єкта господарювання внутрішньогосподарський договір приймається за специфічною процедурою в яку входить безпосереднє підписання договору між сторонами та його затвердження вищим органом управління суб'єкта господарювання. Крім того, підписанню договору може передувати затвердження вищим органом управління його типової форми.

Варто також відзначити особливий суб'єктний склад внутрішньогосподарського договору. Він може відрізнятися за ієрархічною ознакою, у зв'язку з цим можна навести його наступну класифікацію:

- 1) договір між рівними суб'єктами – це договір, що укладається між різними структурними підрозділами суб'єкта господарювання, які не перебувають в залежності один від одного;
- 2) договір між підпорядкованими суб'єктами – це договір, що укладається безпосередньо між суб'єктом господарювання та його структурним підрозділом.

Приймаючи до уваги вищевикладене, можна зробити висновок, що внутрішньогосподарський договір є різновидом локального акту, що має особливі способи викладення його умов та специфічну процедуру прийняття.

Зважаючи на складну організаційну структуру суб'єкта господарювання, саме такий різновид локального акту, як внутрішньогосподарський договір найбільш доцільно використовувати для впровадження та застосування ESG-стратегії. Він дозволить з одного боку чітко визначити в договірному порядку план заходів щодо впровадження цілей сталого розвитку з урахуванням реальної можливості сторін договору, а з іншого боку він забезпечить для суб'єкта господарювання можливість встановлення ефективного контролю за виконанням погодженого плану.

Висновки. Україна перебуває під постійною дією факторів дестабілізуючого характеру, що спричиняють свій деструктивний вплив як на макроекономічному так і на мікроекономічному рівнях. Одним зі способів протидії таким факторам є всеосяжне впровадження цілей сталого розвитку. Перспективним процесом, що допомагає досягти однієї з цілей сталого розвитку є декарбонізація. Її доцільно впроваджувати на рівні окремого суб'єкта господарювання за допомогою ESG-стратегії, що є практичним відображенням процесу імплементації цілей сталого розвитку.

Найбільш ефективною моделлю, що сприятиме оптимальному забезпеченню правового господарського порядку є запровадження ESG через поєднання елементів державного регулювання та саморегулювання, однак зважаючи на перенавантаженість державного апарату все ж вбачається доцільним здійснювати впровадження ESG на рівні окремого суб'єкта господарювання шляхом використання механізмів саморегулювання.

Одним із перспективних правових засобів для впровадження та застосування ESG-стратегії на рівні окремого підприємства є локальне нормотворення. Для підприємств, що не володіють складною організаційною структурою доцільно використовувати єдиний локальний акт – положення, або цілісну політику підприємства.

В той же час, для підприємств, що мають складну організаційну структуру доцільно використовувати таку правову конструкцію, як внутрішньогосподарський договір. Такий договір є особливим різновидом локального акту, що має свої специфічні способи викладення умов та процедуру прийняття. Внутрішньогосподарський договір дозволить з однієї сторони чітко визначити в договірному порядку план заходів щодо впровадження цілей сталого розвитку з урахуванням реальної можливості сторін договору, а з іншої сторони він забезпечить для

суб'єкта господарювання можливість встановлення ефективного контролю за виконанням цього плану.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розкриття особливостей внутрішньогосподарського договору у контексті запровадження підприємством ESG-стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition. Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131.
2. Олюха В.Г. Господарсько-правові засоби стимулювання декарбонізації вітчизняної економіки. Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах окупації країнських територій: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 30 вересня 2022 року. Кривий Ріг: ДонДУВС, 2022. 321 с.
3. Санченко А.Є. Правові підстави і перспективи інклюзивного ділового партнерства для соціально-економічного відновлення та сталого розвитку України. *Економіка та право*. 2023, № 4. С. 31–44
4. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: *Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*. № 1 (30). 2023. Харків: ХНАДУ. 2023. 225 с.
5. Макаренко І.О. Інкорпорація ESG-критеріїв у діяльність компаній у контексті їх інвестиційного скринінгу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023, № 2(104). С. 86–93
6. ESG: Research Progress and Future Prospects by Ting-Ting Li, Kai Wang, Toshiyuki Sueyoshi, Derek D. Wang. *Sustainability* 2021, 13(21). Режим доступу: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/21/11663>.
7. Устименко В.А., Джабраїлов Р.А. Концептуальні аспекти рекодифікації (оновлення) господарського законодавства України. Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи: Матеріали Всеукр. наук.-практич. конф., присвяченої 35-річчю кафедри господарського права Донецького нац. ун-ту імені Василя Стуса (м. Вінниця, 11-12 жовт. 2019 р.). Вінниця, 2019. С. 183-185.
8. Гончаренко О.М. Саморегулювання господарської діяльності: питання теорії та практики: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 418 с.
9. Задихайло Д.В. Відносини економічної влади в системі правового господарського порядку. *Юрист України*. 2014, № 1(26). С. 12–19.
10. Руденко М.П. Правове регулювання внутрішньогосподарських відносин : автореф. дис. ...канд. юр. наук : 12.00.04. Харків, 2017. 21 с.
11. Осінська О.А. Вплив цифровізації на розвиток внутрішньогосподарських відносин. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів», Криворізький навчально-науковий інститут ДонДУВС, 26.05.2023 р. С. 171–174.